

ماه از سال فعال بوده‌اند و شامل مؤسسات بهداشتی و درمانی نیروهای مسلح نمی‌شود.

تعاریف و مفاهیم

پزشک: به فردی اطلاق می‌شود که تحصیلات پزشکی را در یکی از دانشگاه‌های داخل یا خارج از کشور به پایان رسانده و به اخذ پایان‌نامه نائل شده و مدارک آنان مورد تایید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. آمار پزشکان شامل پزشک عمومی، دندانپزشک، داروساز، دکترای علوم آزمایشگاهی، Ph.D، پزشک متخصص و پزشک فوق تخصص می‌باشد.

تخصص دندانی/پزشکی: ارتودنسی، اندودنتیکس، آسیب‌شناسی دهان و دندان، بیماری‌های فک و دهان و دندان،

پاتولوژی فک و صورت، پروتز دندانی، پیوندتولوژی، جراحی دهان و فک و صورت، دندانپزشکی ترمیمی، دندانپزشکی اطفال.

تخصص داروسازی: داروسازی، داروسازی صنعتی، فارماکولوژی، فارماسوتیکس، فارماکونوزی.

پیراپزشک: به غیر پزشکی که در زمینه بهداشت و درمان فعالیت داشته باشد، اطلاق می‌گردد.

بهورز: نیروی انسانی (زن و مرد) شاغل در خانه بهداشت فعال و مسئول ارائه مراقبت‌های اولیه بهداشتی درمانی است که حتما باید بومی یکی از روستاهای تحت پوشش خانه بهداشت با حداقل مدرک تحصیلی دیپلم باشد و علاوه بر آن دوره‌های عملی و نظری (کارآموزی) را سپری کرده باشد. حداکثر سن برای دارندگان مدرک تحصیلی دیپلم ۲۶ سال و مدرک تحصیلی فوق دیپلم ۲۸ سال است.

مقدمه

اطلاعات این فصل شامل نیروی انسانی شاغل در بخش دولتی فعالیت‌های بهداشت و درمان تأسیسات و تجهیزات بهداشتی و درمانی بخش خصوصی و دولتی و فعالیت‌های انجام‌شده در زمینه‌ی پیشگیری و درمان بیماری‌های انسان و دام توسط بخش دولتی می‌باشد.

جمع‌آوری آمارهای مربوط به فعالیت‌های بهداشتی و درمانی کشور برای نخستین بار در سال ۱۳۳۵، توسط وزارت بهداشت سابق آغاز شد و تا سال ۱۳۶۴ توسط وزارتخانه‌ی مزبور دنبال گردید.

در سال ۱۳۶۴، با ادغام دانشگاه‌های علوم پزشکی و بیمارستان‌های وابسته به آنها، وزارت بهداشت سابق در قالب تشکیلات جدید و به نام « وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی » وظیفه‌ی جمع‌آوری و ارائه‌ی آمار فعالیت‌های بهداشتی را عهده‌دار شد و از آن زمان تاکنون به طور مستمر به انجام این امر اشتغال داشته است.

شایان ذکر است تهیه‌ی آمار مربوط به پزشکان شاغل در بخش خصوصی در حال حاضر توسط سازمان نظام پزشکی کشور صورت می‌گیرد که به علت موانع و مشکلات موجود در زمینه‌ی ارائه آمار به هنگام در این مورد درج آن در سالنامه‌ی آماری استان میسر نشده است.

همچنین آمار تأسیسات و تجهیزات بهداشتی و درمانی مندرج در این فصل مربوط به مؤسساتی است که حداقل ۶

بخش مراقبت‌های قلبی (سی سی یو): یکی از بخش‌های تخصصی بیمارستان است که بر اساس موازین علمی و با استفاده از نیروهای تخصصی پزشکی، پرستاری و تمام تجهیزات، تاسیسات، تکنولوژی پزشکی و داروهای لازم، مسئولیت درمان و مراقبت از بیماران مبتلا به عوارض حاد قلبی را بر عهده دارد.

بخش مراقبت‌های ویژه نوزادان (ان آی سی یو): یکی از بخش‌های تخصصی بیمارستان است که بر اساس موازین علمی و با استفاده از نیروهای تخصصی پزشکی، پرستاری و تمام تجهیزات، تاسیسات و تکنولوژی پزشکی به ارائه مراقبت‌های حمایتی پیشرفته ویژه نوزادان (۰ تا ۲۸ روز) با اختلال عملکرد چند ارگانی و یا نوزادان با وزن کمتر از ۱۵۰۰ گرم و یا سن حاملگی کمتر از ۳۲ هفته و نوزادان دچار سندروم دیسترس تنفسی می‌پردازد.

مراقبت‌های بهداشتی: خدماتی است که به منظور ارتقا، حفظ، پایش و بازگرداندن سلامتی افراد جامعه توسط متخصصان یا کارکنان خدمات بهداشتی ارائه می‌شود. مراقبت‌های بهداشتی یک حق عمومی است و دولت مسئول ارائه این خدمات به مردم به صورت برابر است.

مرکز مراقبت‌های اولیه بهداشتی: مرکزی است که مراقبت‌های ضروری بهداشتی را با استفاده از شیوه‌ها و تکنولوژی علمی و عملی ارائه می‌دهد و در اولین سطح تماس افراد، خانواده و جامعه با نظام بهداشتی قرار دارد. از نظر هزینه برای جامعه و کشور در هر مرحله از توسعه، قابل توجه و در دسترس است.

مرکز خدمات جامع سلامت: مرکزی که در مناطق شهری و روستایی راه‌اندازی می‌شود و خدمات قابل ارائه در این مکان شامل خدمات پزشکی عمومی،

بیمارستان: مکانی است دارای مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که با استفاده از امکانات تشخیصی، درمانی، بهداشتی، آموزشی و پژوهشی به منظور درمان و بهبود بیماران سرپایی و بستری، به صورت شبانه‌روزی تاسیس می‌شود.

بیمارستان فعال: بیمارستانی است که بیماران سرپایی و بستری را به صورت شبانه‌روزی، پذیرش می‌کند.

تخت مصوب: تختی که بیمارستان بر اساس اجازه رسمی دولت و طی آخرین مجوز کسب شده، مجاز به نگهداری و استفاده از آن است و بر طبق آن باید دارای پروانه رسمی باشد. همچنین باید در سطح‌بندی تخت‌های بیمارستانی منظور شده باشد. تعداد تخت مصوب الزاما با تعداد تخت فعال بیمارستان یکی نیست.

تخت فعال: تختی که بر اساس استاندارد دارای امکانات تشخیصی، درمانی، پشتیبانی، خدماتی و پرسنلی است و باید برای بستری و مراقبت از بیمار آماده باشد. به عبارت دیگر شامل تخت‌های اشغال شده یا اشغال نشده بیمارستانی است که برای بیماران بستری در هر روز قابل استفاده باشد. تعداد تخت فعال نباید بیش‌تر از تعداد تخت مصوب بیمارستان باشد.

بخش مراقبت‌های ویژه (آی سی یو): یکی از بخش‌های تخصصی بیمارستان است که بر اساس موازین علمی و با استفاده از نیروهای تخصصی پزشکی، پرستاری و تمام تجهیزات، تاسیسات، تکنولوژی پزشکی و داروهای لازم، مسئولیت درمان و مراقبت از بیماران بدحال و یا در معرض صدمات خطرناک و جدی را بر عهده دارد.

آمدن اطلاعات برای تشخیص، پیشگیری یا پیگیری درمان و یا ارزیابی و سنجش سلامت، مورد آزمایش قرار می‌گیرد و شامل دو بخش بالینی و تشریحی است. در این مکان، آزمایش‌های خون‌شناسی، میکروبی‌شناسی، سرم‌شناسی، زیست‌شناسی، ایمنی‌شناسی، فیزیک حیاتی، سلول‌شناسی، آسیب‌شناسی، ژنتیک سلولی و ملکولی، بافت‌شناسی و سایر آزمایش‌ها انجام می‌شود.

مرکز توان‌بخشی پزشکی: مرکزی است که پس از اخذ پروانه‌ها و مجوزهای لازم در چارچوب آیین‌نامه مربوط، خدمات فراگیر توان‌بخشی را در تمام سطوح نظام سلامت در ابعاد مختلف جسمی، روانی و اجتماعی به صورت سرپایی و روزانه توسط تیم توان‌بخشی به بیمار ارائه می‌کند. رشته‌های شش‌گانه توان‌بخشی شامل کاردرمانی، فیزیوتراپی، گفتاردرمانی، شنوایی‌سنجی، بینایی‌سنجی و ارتوپدی فنی است.

مرکز پزشکی هسته‌ای: مرکزی است که به طور مستقل و یا به صورت یک بخش از موسسات پزشکی مانند بیمارستان، درمانگاه و... با اخذ مجوزهای لازم از مراجع مربوط (موافقت اصولی، پروانه بهره‌برداری و پروانه تاسیس از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مجوز کار با اشعه از مرکز نظام ایمنی هسته‌ای کشور) و با استفاده از دانش پزشکی هسته‌ای و منابع پرتوزای باز، به ارائه خدمات تخصصی تشخیصی و درمانی می‌پردازد.

داروخانه: مکانی است دارای مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که با داشتن مسئول فنی واجد شرایط به ارائه خدمات دارویی و عرضه فرآورده‌های سلامت‌محور مانند دارو، شیر خشک، مکمل غذایی رژیمی، غذاهای کمکی شیرخواران، لوازم

پرستار مشاوره سلامت روان، مشاوره تغذیه و رژیم‌درمانی، دندانپزشکی، خدمات آزمایشگاهی، رادیولوژی، بهداشت محیط و حرفه‌ای و نظارت بر مراقبت‌های بهداشتی ارائه‌شده در واحدهای تابعه شامل پایگاه سلامت و خانه بهداشت فعال است. نیروهای شاغل در مرکز خدمات جامع سلامت: پزشک، پرستار، دندانپزشک، کارشناس سلامت روان، کارشناس تغذیه، کارشناس بهداشت محیط و حرفه‌ای و بر حسب نیاز کارشناس علوم آزمایشگاهی و رادیولوژی است. متوسط جمعیت تحت پوشش مرکز خدمات جامع سلامت شهری ۳۵۰۰۰ نفر و مرکز خدمات جامع سلامت روستایی ۴۰۰۰ نفر است.

پایگاه سلامت: واحدی در زیر مجموعه مرکز خدمات جامع سلامت شهری و در برخی موارد روستایی است که خدمات قابل ارائه در این مکان صرفاً مراقبت‌های بهداشتی است و توسط مراقب سلامت (معادل بهورز در خانه بهداشت) ارائه می‌شود.

خانه بهداشت فعال: واحدی در روستاهای با متوسط جمعیت ساکن ۱۵۰۰ نفر در روستای اصلی و روستاهای قمر (روستاهای تحت پوشش) که توسط بهورز زن و مرد مشغول ارائه مراقبت‌های بهداشتی است و خدمات ارائه شده در این مکان، در سامانه الکترونیک سلامت ثبت می‌شود.

واحد تسهیلات زایمانی: واحدی در زیرمجموعه مرکز خدمات جامع سلامت شهری یا روستایی است که خدمات زایمان طبیعی و مراقبت‌های حین و پس از زایمان توسط ماما، در این مکان ارائه می‌شود.

آزمایشگاه تشخیص پزشکی: مکانی است دارای مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که در آن نمونه‌های مختلف حاصل از بدن انسان با هدف به دست

پنجاه هزار نفر جمعیت، ایجاد می‌شود و در ارتباط با مرکز ارتباطات یا مرکز پیام اورژانس است.

فراورده‌های خون: شامل فراورده‌های گلبول قرمز متراکم، فراورده‌های پلاسمایی و فراورده‌های پلاکت است.

فراورده‌های گلبول قرمز متراکم: شامل گلبول قرمز متراکم با محلول افزودنی، گلبول قرمز متراکم منجمد، گلبول قرمز متراکم پرتو تابی شده، گلبول قرمز متراکم کم لکوسیت، گلبول قرمز متراکم شسته شده، آفرزیم گلبول قرمز متراکم و آفرزیم گلبول قرمز متراکم کم لکوسیت است.

فراورده‌های پلاسمایی: شامل پلاسمای منجمد شده ظرف ۲۴ ساعت پس از اهدا، پلاسمای فاقد کرایو و رسوب کرایو پرسپیپتیت است.

فراورده‌های پلاکت: شامل پلاکت‌های ادغام‌شده، پلاکت‌های ادغام‌شده کم لکوسیت و پلاکت فرزیم است.

گلبول قرمز متراکم: گلبول قرمز متراکم بعد از برداشت قسمت اعظم پلاسمای از خون کامل سانتریفیوژ شده به دست می‌آید. هماتوکریت نهایی فراورده تهیه‌شده در صورت نبود هر نوع محلول افزودنی باید کمتر از ۸۰٪ باشد. بسته به نوع ماده نگهدارنده و افزودنی، به مدت ۲۱ تا ۴۲ روز در دمای ۶-۲ درجه سانتیگراد قابل نگهداری است. همچنین این فراورده می‌تواند به صورت منجمد برای مدت طولانی در حضور مواد محافظ سرما، ذخیره شود.

پلاسمای تازه منجمد: پلاسمایی که تحت فرایند انجماد به دمایی که فعالیت پروتئین‌های ناپایدار آن حفظ شود، رسیده است. این فراورده از خون کامل یا روش فرزیم به دست می‌آید. پلاسمای در ۸-۶ ساعت

مصرفی پزشکی و فراورده‌های آرایشی و بهداشتی مجاز، مبادرت می‌کند.

درمانگاه عمومی: مکانی است که به صورت شبانه‌روزی، بیماران سرپایی را برای درمان می‌پذیرد و حداقل دارای ۳ پزشک عمومی و متخصص است.

درمانگاه تخصصی: مکانی است که مطابق ضوابط و آیین‌نامه‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تاسیس می‌شود و با حضور متخصصان رشته‌های مختلف به ارائه خدمات تشخیصی و درمانی در یکی از رشته‌های تخصصی پزشکی (مانند درمانگاه تخصصی قلب و عروق) و یا تشخیص و درمان یک یا چند بیماری مشخص (مانند درمانگاه تخصصی دیابت) می‌پردازد.

پایگاه اورژانس پیش‌بیمارستانی: پایگاهی است که در آن، مجموعه خدمات و مهارت‌های فوری پزشکی اورژانسی در مواقع اضطراری مانند تصادف، بیماری حاد، پدیده‌های طبیعی یا ساخته دست بشر در قالب نظام شبکه فوریت‌های پزشکی کشور قبل از رسیدن بیمار یا مصدوم حادثه‌دیده به بیمارستان ارائه می‌شود. این خدمات توسط پایگاه‌های اورژانس شهری و جاده‌ای انجام می‌شود.

پایگاه اورژانس شهری: پایگاه اورژانسی که در مراکز شهرستان‌ها، شهرهای دارای دانشگاه یا دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی و شهرهای با جمعیت بیش از پنجاه هزار نفر دایر شده است و در ارتباط با مرکز پیام و مرکز ارتباطات و فرماندهی عملیات پایگاه اورژانس است.

پایگاه اورژانس جاده‌ای: پایگاه اورژانسی است که در جاده‌های پرتردد یا پر حادثه و مبادی شهرهای کمتر از

خون، پایگاه‌ها و یا تیم‌های سیاری اهدای خون کشور مراجعه می‌کند.

اهدانکننده مستمر خون: اهدانکننده‌ای که فاصله اهدای خون وی با آخرین خون‌گیری قبلی، کمتر از ۱۲ ماه باشد.

اهدانکننده با سابقه خون: اهدانکننده‌ای که فاصله اهدای خون وی با آخرین خون‌گیری قبلی، بیش‌تر از ۱۲ ماه باشد.

گزیده اطلاعات

در سال ۱۴۰۱، تعداد ۱۴۹۴۲ نفر شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی استان فعالیت داشته‌اند که از این تعداد ۱۷۸۵ نفر پزشک و از این تعداد ۶۱۲ نفر پزشک عمومی، ۷۱۱ نفر پزشک متخصص، ۴۴ نفر فوق تخصص و مابقی شامل دندانپزشک، داروساز، دکترای علوم آزمایشگاهی و دکترای تخصصی بوده‌اند.

تا پایان سال ۱۴۰۱، در استان گلستان تعداد ۲۶ باب بیمارستان فعال با تعداد ۳۵۲۶ تخت ثابت در استان وجود دارد که از این تعداد ۱۷ بیمارستان با ۲۷۳۹ تخت ثابت مربوط به دانشگاه علوم پزشکی، ۲ بیمارستان با ۳۵۴ تخت ثابت مربوط به تأمین اجتماعی و ۶ بیمارستان فعال با حدود ۳۶۵ تخت ثابت مربوط به بخش خصوصی و سایر نهادها و ارگان‌های دولتی می‌باشد.

اول پس از اهدا از خون کامل متناسب با نوع ماده ضد انعقاد جدا شده و منجمد می‌شود. برای نگهداری و حفظ فاکتورهای انعقادی حساس به حرارت، ضروری است دمای حمل و نقل واحدهای خون یا پلاسمای دریافتی از محل جمع‌آوری خون تا مرکز فراوری، زمان بین جمع‌آوری تا انجماد بنا بر نوع ماده ضد انعقاد، مدت زمان بین جداسازی پلاسما از خون کامل تا انجماد آن، مدت زمان و دمای فرایند انجماد و دمای نگهداری پلاسمای منجمد باید تحت کنترل و مطابق استانداردهای مدون باشد. این فراورده هنگامی که در دمای ۲۰- تا ۲۵- درجه سانتیگراد نگهداری شود برای ۱۲ ماه قابل استفاده خواهد بود و در دمای کمتر یا مساوی ۲۵- تا ۶۴- درجه سانتیگراد برای ۲۴ ماه طول عمر دارد. از این فراورده می‌توان سایر فراورده‌ها از جمله رسوب کرایو، انواع فاکتورهای انعقادی و ایمونوگلوبولین‌ها را به دست آورد.

پلاکت کنسانتره: فراورده‌ای است که پلاکت‌ها، اجزا اصلی سلولی آن را تشکیل می‌دهند. این فراورده از خون کامل و یا آفرزیس پلاکتی تهیه می‌شود. این محصول در دمای ۲۰- تا ۲۴- درجه سانتیگراد و با تکان دادن ملایم و مستمر، می‌تواند تا ۵ روز نگهداری شود.

اهدای خون کامل: فرایند دریافت خون کامل از داوطلبان اهدای خون با رعایت تمام ضوابط مصوب سازمان انتقال خون ایران است.

مراجعه‌کننده اهدای خون: فردی است که به صورت داوطلبانه برای اهدای خون خود به یکی از مراکز انتقال

در استان گلستان تا پایان سال ۱۴۰۱ تعداد ۱۰۰ آزمایشگاه تشخیص طبی، ۲۶۸ داروخانه، ۷۶ مؤسسه تصویربرداری تشخیصی درمانی هسته‌ای ۲۶۹ مرکز توانبخشی وجود دارد.

تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی استان تا پایان سال ۱۴۰۱، تعداد ۶۳ پایگاه (۲۵ شهری و ۳۸ جاده‌ای) می‌باشد.